Perspektywa IWF

Ochotnicy na posterunku

Modele obrony terytorialnej na przykładzie w wybranych państwach wschodniej flanki NATO

Grzegorz Matyasik, płk (rez.) Łukasz Paczesny, Piotr Woyke
27.04.2026

W trakcie Defence24 Days w Warszawie (6-7 maja 2026 r.) odbędzie się premiera nowego raportu Instytutu Wschodniej Flanki, podsumowującego pierwszą dekadę funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej. Doceniając ogromne osiągnięcia polskich "terytorialsów", widzimy potrzebę poważnych reform, tak aby umożliwić tej formacji maksymalnie efektywny udział w potencjalnej operacji obronnej. Przygotowując wspomniany dokument, tradycyjnie przeanalizowaliśmy najważniejsze zagraniczne punkty odniesienia. Wyniki naszych badań prezentujemy w ramach cyklu publikacji dotyczących modeli obrony terytorialnej w regionie. Nowe opracowanie z serii "Perspektywa IWF" zawiera studia przypadku czterech państw wschodniej flanki NATO - Estonii, Finlandii, Litwy i Szwecji.

Spis treści

Streszczenie wykonawcze 2
Wstęp 4
Fińska koncepcja obrony terytorialnej 4
Hemvarnet – szwedzka obrona terytorialna 8
Estońska Liga Obrony (Kaitseliit) 12
Litewskie Ochotnicze Siły Obrony Narodowej (KASP) 18
Wnioski wspólne dla Finlandii, Szwecji, Estonii i Litwy 22

Streszczenie wykonawcze

- Analizując cele i zadania formacji terytorialnych w obszarze bałtyckim, widać, że do szczególnych priorytetów należy **ochrona infrastruktury krytycznej oraz zabezpieczenie kluczowych obiektów krytycznych w czasie potencjalnego konfliktu zbrojnego. Formacje te pełnią również istotną funkcję wspierającą wobec wojsk operacyjnych.** Równie ważnym filarem ich aktywności jest utrzymywanie stałej gotowości do prowadzenia działań nieregularnych, zwłaszcza w warunkach konfliktu asymetrycznego.
- Finlandia stanowi **przykład praktycznego wdrożenia idei obrony terytorialnej, bez wydzielania odrębnego komponentu sił zbrojnych z własnym dowództwem**. Strukturalnie jej przykład nie może stanowić punktu odniesienia dla Sił Zbrojnych RP, niemniej w wymiarze funkcjonalnym może inspirować potencjalne reformy rodzimego systemu kierowania i dowodzenia. Na poziomie operacyjnym Fińskie Siły Obronne faktycznie dzielą się na jednostki manewrowe i terytorialne, przywiązane do określonych okręgów wojskowych oraz zobowiązane do wykonywania zadań w ich obszarze. Polska, z uwagi na własne doświadczenia wojny obronnej i szybkiej utraty terytorium powinna szczególnie uważnie przyglądać się doświadczeniom państw, które zwracają uwagę na konieczność minimalizacji strat terytorialnych.
- Związek Strzelców Litewskich stanowi ważny filar gotowości do powszechnej obrony, a jednocześnie jest na trwałe wpisany w system obrony terytorialnej kraju. **Formacja funkcjonująca na Litwie oferuje elastyczną formę zaangażowania - od modułów stricte bojowych po zróżnicowane formy aktywności prospołecznej.** Dzięki temu formacja w systemowy sposób włącza się w funkcjonowanie społeczeństwa i utrzymuje jego bliską łączność z całym systemem obronnym państwa
- Z naszej perspektywy bardzo interesującym rozwiązaniem, które wprowadziła Szwecja jest **znaczne ograniczenie zawodowej obsługi funkcjonowania całej formacji obrony terytorialnej**: tylko 2,3% członków ma status zawodowego żołnierza lub pracownika wojska. Ciężar szkolenia w pewnym sensie przeniesiono na partnerów społecznych. Hemvarnet w większości opiera się o proste specjalności wojskowe – związane z ochroną i obroną obiektów i to jest główna oś działania tej formacji.
- **Istotnym wyróżnikiem estońskiej formacji obrony terytorialnej jest wysoki poziom autonomii lokalnych struktur.** Poszczególne jednostki dysponują zdolnością do względnie niezależnego funkcjonowania i realizacji zadań nawet przy ograniczonej łączności czy niewielkim wsparciu ze strony wyższych szczebli dowodzenia. Co istotne, także w warunkach konfliktu zbrojnego zachowują one zdolności operacyjne niezależne od wojsk regularnych, prowadząc działania zgodnie z własną doktryną – obejmującą m.in. aktywność partyzancką, dywersyjną czy sabotażową.

Wstęp

Doświadczenia Estonii, Finlandii, Litwy i Szwecji w zakresie systemu obrony terytorialnej stanowią inspirujący przykład w zakresie wypracowanych rozwiązań organizacyjnych i doktrynalnych. Wzorce funkcjonowania obrony terytorialnej w tych krajach kształtowały się przez wiele lat, zdobywając uznanie i akceptację społeczeństw. Państwa obszaru bałtyckiego cechuje - podobna do polskiej - trzeźwa ocena zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. W związku z powyższym zwracają one szczególną uwagę na kwestie przygotowania społeczeństwa i tzw. "zaplecza frontu" do funkcjonowania w warunkach kryzysu, z regularnym konfliktem zbrojnym włącznie.
Analizując wybrane rozwiązania, autorzy zastosowali metodologię opartą na kilku kryteriach istotności. Uwzględniono w niej zasady organizacji oraz miejsce formacji terytorialnych w systemie obronnym i strukturach dowodzenia. Ponadto wzięto pod uwagę charakter misji, cele, zadania i zdolności tych formacji, a także zasady ujęte w doktrynie ich użycia. Raport zawiera również wnioski i spostrzeżenia, w tym odniesienie do polskiego kontekstu funkcjonowania obrony terytorialnej.

Fińska koncepcja obrony terytorialnej

Misja, cele i zadania obrony terytorialnej w Finlandii

Finlandia jest wyróżniającym się punktem odniesienia na tle innych zaprezentowanych w poniższym raporcie, z uwagi na fakt, iż **idea obrony terytorialnej została w jej przypadku wcielona w życie na poziomie doktrynalnym, a nie organizacyjnym.** W ramach Fińskich Sił Obronnych nie istnieje odrębny rodzaj sił zbrojnych czy wojsk wykonujący zadania obrony terytorialnej. Niemniej odpowiednie funkcje są jednym z fundamentów doktryny „obrony totalnej" i wypełniają je całe siły zbrojne, ze szczególnym uwzględnieniem Sił Lądowych i rezerw osobowych.
„Obrona totalna" w wydaniu fińskim, charakteryzuje się zaangażowaniem wszystkich zasobów państwowych i społecznych w celu zwiększenia odporności narodu na sytuację kryzysu lub wojny[1]. Jej fundamenty to utrzymywanie poboru powszechnego do służby wojskowej, terytorialna organizacja działań obronnych, stosunkowo szybki system mobilizacyjny (zdolny do sprawnego rozwinięcia sił zbrojnych na poziomie 900 tys. żołnierzy) oraz elastyczność w reagowaniu na poszczególne scenariusze kryzysowe. Powyższe zasady są ugruntowane w fińskiej kulturze strategicznej, szczególnie doświadczeniach inwazji sowieckiej w trakcie II wojny światowej (zaciekła obrona terytorium, stosunkowo niewielkie straty terytorialne) i narzuconych ograniczeniach w rozwoju regularnych sił zbrojnych w okresie „zimnej wojny"

[1]Government Defence Report 2024, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166004/PLM_2024_7.pdf.

(chęć utrzymania zdolności obronnych przy daleko idących ograniczeniach politycznych, narzuconych przez ZSRS[2]). Utrzymanie rozwiniętych i rozproszonych struktur rekrutacyjnych oraz szkoleniowych pozwoliło utrzymać potencjał do organizowania sił obronnych, które są w stanie wypełniać zadania z zakresu terytorialnego zarządzania kryzysowego na całym terytorium państwa: organizować lokalne działania obronne, kontakty z lokalną społecznością czy reagować na kryzysy niemilitarne. W kontekście fińskim nie można więc mówić o organizacji wydzielonego komponentu sił zbrojnych, a o rozwiązaniu systemowym, wdrażającym zasady obrony terytorialnej.

Organizacja, dowodzenie, szkolenie, struktura i funkcjonowanie.

Dowodzenie

Z uwagi na włączenie w struktury sił zbrojnych, za realizację idei obrony terytorialnej w Finlandii, na poziomie strategicznym odpowiada Dowódca Sił Obronnych, będący jednocześnie „pierwszym żołnierzem". Z **uwagi na największą liczbę rezerwistów (w praktyce realizujących większość zadań przynależnych obronie terytorialnej) w Siłach Lądowych, szczególną rolę odgrywają Dowódca Dowództwa Obronnego** (najwyższej struktury dowódczej wypełniającej funkcje operacyjne) oraz Dowódca Sił Lądowych[3].
Istotną rolę w systemie obrony terytorialnej wypełniają jednak również pozostałe rodzaje sił zbrojnych – Siły Powietrzne (szczególnie w obszarze rozpoznania domeny powietrznej) i Marynarka Wojenna (szczególnie w obszarze rozpoznania i patrolowania rozległego wybrzeża czy licznych wysp).
Organizacja terytorialnej organizacji działań zbrojnych jest w praktyce możliwa dzięki konsekwentnemu utrzymywaniu służby poborowej, co zapewnia regularny dopływ nowych rezerwistów w skali całego kraju oraz nadawanie przydziałów mobilizacyjnych związanych z wykonywaniem zadań równomiernie w skali całego kraju.

Struktura

Fińskie Siły Obronne w czasie pokoju **dzielą się na jednostki manewrowe i terytorialne**. Na te drugie, wdrażające w praktyce koncepcję obrony terytorialnej, składa się przede wszystkim ok. 5 tys. żołnierzy (rezerwistów, którzy podpisali specjalne kontrakty na gotowość z siłami zbrojnymi), skupionych w siłach regionalnych (fin. *Maakuntajoukot*), podzielonych na 28 kompanii. Są one częścią lokalnych batalionów i podlegają terytorialnym dowództwom wojskowym (4 „prowincje" z podporządkowanymi 19 „okręgami"). W czasie pokoju odpowiadają one za ochronę wybranych obiektów (w tym infrastruktury krytycznej) w porozumieniu z innymi interesariuszami (np. siłami policyjnymi), wspomaganie zadań mobilizacyjnych i są często kierowane do wsparcia niemilitarnych operacji zarządzania kryzysowego[4]. Siły regionalne faktycznie stanowią „kościec", wokół którego w razie konfliktu można rozbudowywać siły w oparciu o mobilizowanych rezerwistów.

[2] K. Rentola, Finlandia kontra Stalin, Dom Wydawniczy Rebis, Warszawa 2024.
[3] https://puolustusvoimat.fi/en/about-us/commander-of-the-finnish-defence-force.
[4] P. Szymański, Nowa strategia obronna Finlandii, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-17/nowa-strategia-obronna-finlandii.

Szkolenie

Organizacja rozbudowanego i rozproszonego systemu szkolenia przy powszechnej służbie poborowej jest kluczowa dla utrzymania fińskiego modelu rezerw osobowych sił zbrojnych. W związku z powyższym, w szkolenie rezerwistów szeroko zaangażowano stronę społeczną, skupioną w Narodowym Stowarzyszeniu Szkolenia Obronnego Finlandii. Stowarzyszenie skupia kilkanaście organizacji pozarządowych (w tym emerytowanych żołnierzy, weteranów misji zagranicznych czy myśliwych) i organizuje działalność szkoleniową w 21 okręgach, na bazie umowy zawartej z Ministerstwem Obrony. Wśród oferty szkoleniowej, wszystkie komponenty przyczyniają się do utrwalania terytorialnej organizacji zarządzania kryzysowego, zarówno w czasie wojny, jak i pokoju.
Stowarzyszenie jest wspierane w treningu rezerwistów przez wyżej wymienione siły regionalne, które są zobowiązane nie tylko do regularnych szkoleń (w celu utrzymania własnych zdolności), ale również wsparcia w kształtowaniu kolejnych roczników żołnierzy rezerwy.

Rekrutacja, funkcjonowanie i zasoby ludzkie

Rekrutacja żołnierzy zasilających terytorialne jednostki wojskowe przebiega w dwóch etapach. Pierwszym elementem jest pobór powszechny, w ramach którego każdy mężczyzna kończący 18 lat (służba dla kobiet jest dobrowolna) jest zobowiązany przejść szkolenie wojskowe między 18 a 30 rokiem życia w wymiarze między 6 a 12 miesięcy, w zależności od specjalizacji, okoliczności życiowych i innych czynników[5]. Szkolenie to daje podstawowe kompetencje wojskowe w zależności od przydziału do jednostki wojskowej oraz możliwość dalszego rozwoju kariery wojskowej lub przejścia do rezerwy (w ramach której poborowy weźmie jeszcze udział w min. 80 dniach ćwiczeń przypominających). Przydziały mobilizacyjne często wiążą się z określonymi jednostkami wojskowymi wypełniającymi funkcje terytorialne, z uwagi na organizację całej struktury sił zbrojnych – jest ona ukierunkowana na aktywną ochronę całego terytorium.
Drugi element zaangażowania w struktury obronne, to potencjalne przystąpienie do sił regionalnych, czyli opisanych wyżej specjalnych struktur, w ramach których rezerwista zawiera kontrakt z siłami zbrojnymi i jest zobowiązany do szeregu świadczeń w sytuacjach kryzysowych, dodatkowego szkolenia oraz uczestnictwa w szkoleniu rezerwistów w ramach lokalnego okręgu.

Wnioski

- Finlandia stanowi **przykład praktycznego wdrożenia idei obrony terytorialnej, bez wydzielania odrębnego komponentu sił zbrojnych z własnym dowództwem**. Strukturalnie jej przykład nie może stanowić punktu odniesienia dla Sił Zbrojnych RP, niemniej w wymiarze funkcjonalnym może ona stanowić istotną inspirację dla potencjalnej reformy rodzimego systemu kierowania i dowodzenia. Na poziomie operacyjnym Fińskie Siły Obronne faktycznie dzielą się na jednostki manewrowe i

[5] https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system

terytorialne, przywiązane do określonych okręgów wojskowych oraz zobowiązane do wykonywania zadań w ich obszarze. Polska, z uwagi na własne doświadczenia wojny obronnej i szybkiej utraty terytorium powinna szczególnie uważnie przyglądać się doświadczeniom państw, które zwracają uwagę na konieczność minimalizacji strat terytorialnych.

- Fiński **model służby poborowej stanowi od kilkudziesięciu lat filar lokalnej kultury strategicznej i doktryny wojskowej** – z pewnością nie można go łatwo skopiować. **Niemniej wybrane rozwiązania w obszarze budowy rezerw osobowych sił zbrojnych mogą być ciekawe z polskiego punktu widzenia, jak np. różne modele włączania rezerwistów w działania wojska po zakończeniu szkolenia (np. poprzez organizacje proobronne czy siły regionalne)**. Warto przeanalizować również możliwości w zakresie włączenia strony społecznej do systemu szkolenia rezerwistów.
- Model fiński pokazuje również, iż możliwe jest **tworzenie terytorialnego systemu obronnego, w oparciu o stosunkowo niewielkie komórki regionalne** (siły regionalne ze stałymi strukturami poziomu kompanii), które w razie eskalacji kryzysu do poziomu wojny elastycznie rozbudowują swoją strukturę. Model fiński, uwzględniający regularne ćwiczenia i ścisłą współpracę z szeroko pojętym układem pozamilitarnym (firmami, samorządami, kościołami, organizacjami pozarządowymi), pozwala również stosunkowo łatwo integrować funkcje wojska z funkcjami ochrony ludności, ochrony obiektów infrastruktury krytycznej czy przeciwdziałaniem kryzysom niemilitarnym. Podsumowując, dzięki terytorialnej organizacji systemu obronnego, Finowie reprezentują jednocześnie wysoki poziom odporności na szerokie spektrum kryzysu.

Hemvarnet – szwedzka obrona terytorialna

Misja, cele i zadania Hemvarnet

Szwedzka obrona terytorialna - szw. *Hemvärnet* (w dosłownym tłumaczeniu Gwardia Krajowa) jest częścią Szwedzkich Sił Zbrojnych liczącą około 22 000 żołnierzy, czyli stanowi prawie 50% liczebności całych SZ Szwecji. **Misją Hemvarnet jest ochrona, strzeżenie, monitorowanie i wspieranie społeczeństwa w czasach kryzysu i wojny stanowiąc narodową i terytorialną bazę obrony, i ochrony obywateli i państwa szwedzkiego**. W czasie pokoju głównym zadaniem Gwardii Krajowej jest pomoc w akcjach poszukiwawczych i ratowniczych, a także udzielaniu wszechstronnej pomocy społeczeństwu w przypadkach ciężkich sytuacji nadzwyczajnych, takich jak klęski żywiołowe – powodzie, pożary, pandemia itp. Natomiast na czas „W" głównym zadaniem Gwardii Krajowej jest ochrona i obrona infrastruktury i obiektów istotnych dla obronności państwa, takich jak systemy dowodzenia i łączności, ważne instalacje na lotniskach i w bazach morskich, składy amunicji i innych materiałów wojennych oraz wsparcie sił operacyjnych poprzez tzw. pododdziały manewrowe (specjalistyczne) - np. rozpoznawcze. Istotnym aspektem zadań Gwardii Krajowej są działania związane z ochroną wybrzeża i morza realizowane poprzez Morską Gwardię Krajową (szw. *Hemvärn med marina*), która przy pomocy będących na wyposażeniu łodzi prowadzi akcje ratownicze i poszukiwawcze a także patroluje wyspy i rejony przybrzeżne. Ponadto żołnierze Morskiej Gwardii Krajowej zajmują się identyfikacją i neutralizacja min morskich oraz ochroną portów przed działania sabotażowymi i dywersyjnymi.

Organizacja, dowodzenie, szkolenie, struktura i funkcjonowanie.

Dowodzenie

Na czele *Hemvarnet* stoi Komendant, który jest odpowiedzialny za rozwój Gwardii Krajowej, a także kieruje szkoleniem i innymi działaniami za pomocą dowództwa *Hemvärnetu*, które liczy około 30 osób (sic!). Komendant *Hemvärnet* podlega bezpośrednio pod Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych Szwecji. Komendant ma prawo i obowiązek kontrolować wszystkie jednostki Gwardii. Bezpośrednio Komendantowi *Hemvärnet* podlegają 4 Dowództwa Regionalne (Północne, Południowe, Zachodnie oraz Centrum) oraz 5 dowództwo wyspy Gotlandia, Narodowa Szkoła Wojenna Gwardii Krajowej (szw. *Hemvarnets Stridsskola* – HvSS) oraz redakcja czasopisma *Hemvärnet*. Z kolei pod każdym Dowództwem Regionalnym znajdują się tzw. grupy szkoleniowe (szw. *Utbildningsgrupp*) zajmujące się organizacją i zabezpieczeniem szkolenia batalionów (złożone z zawodowych żołnierzy i pracowników). Pod jednostkami szkoleniowymi są bataliony *Hemvarnet* (złożone w 100% z rezerwistów).

Szkolenie

Zadaniem Grup Szkoleniowych (jest ich 22) jest zabezpieczenie procesu szkolenia oraz potrzeb logistycznych batalionów *i Hemvärnetu*. Zazwyczaj każda Grupa Szkoleniowa obsługuje 1-2 bataliony. Łączna liczba żołnierzy zawodowych i pracowników wojsk w *Hemvärnet* to 500 osób. Taka niewielka liczebność obsługi szkolenia wynika z faktu, iż 25% **ciężaru zabezpieczenia szkolenia zostało przeniesione na organizacje proobronne - głównie w zakresie szkoleń specjalistycznych**. W Szwecji jest 19 organizacji proobronnych, które posiadają umowy o współdziałaniu z Gwardią Krajową, przy czym 8 organizacji posiada specjalne porozumienia Gwardia Krajową na bazie których członkowie organizacji bez trzymiesięcznego przeszkolenia wojskowego mogą stać się żołnierzami *Hemvärnetu*. Organizacje te zobowiązują się do rekrutacji i przeszkolenia personelu na określone specjalności wojskowe w Gwardii Krajowej. Warto w tym miejscu wspomnieć o dedykowanej szkole czyli *Hemvarnets Stridsskola* (HvSS), położonej pod Sztokholmem. W HvSS szkoli się rocznie około 1500 osób. W szkoleniach uczestniczą, oprócz Szwedów, także żołnierze wojsk terytorialnych Danii i Norwegii. Poza funkcją szkoleniową, związaną ze szkoleniem kadry dowódczej, HvSS pełni również rolę ośrodka badawczo-rozwojowego, dysponującego własną strzelnicą oraz terenem do ćwiczeń w zakresie obrony w terenie zabudowanym. Warto zaznaczyć, że cała HvSS liczy zaledwie 35 osób kadry (żołnierzy zawodowych i pracowników cywilnych).

Struktura

Podstawowym samodzielnym modułem bojowym *Hemvärnet* jest batalion - na chwilę obecną w szwedzkich SZ jest 40 batalionów *Hemvärnet*. Bataliony te, w sytuacji podniesienia stanu gotowości, mobilizują swoich żołnierzy w ciągu 6 godzin, a następnie w ciągu 24 godzin osiągają gotowość do działania, w ramach której mogą bez przerwy prowadzić operacje przez 90 dni. W ramach podziału wojsk z 40 batalionów *Hemvärnet*, 3 są

batalionami marynarki wojennej, 10 to bataliony straży przybrzeżnej. Zasadniczo pododdziały *Hemvärnet* dzielą się na pododdziały dedykowane do ochrony i obrony obiektów (których jest większość – około 65%) oraz pododdziały mobilne (specjalistyczne), w ramach których występują pododdziały wsparcia dowodzenia (C2), pododdziały rozpoznawcze, CBRN, inżynieryjne, moździerzy, regulacji ruchu, logistyczne - wysuniętych składów amunicji i paliwa.

Rekrutacja, funkcjonowanie i zasoby ludzkie

Warunkiem stania się żołnierzem *Hemvärnet* jest posiadanie obywatelstwa szwedzkiego oraz ukończony 18 rok życia. Są cztery ścieżki związania się z Gwardią Krajową. Pierwsza możliwość to ukończenie co najmniej 85-dniowego szkolenia w ramach obowiązkowej służby wojskowej, a następnie zgłoszenie się do biura Gwardii Krajowej i podpisanie kontraktu zobowiązującego do 4-dniowej lub 8-dniowej służby w ciągu roku. Druga możliwość dla obywateli Szwecji pomiędzy 18 a 30 rokiem życia, którzy nie posiadają żadnego przeszkolenia wojskowego, polega na bezpośrednim szkoleniu podstawowym w *Hemvärnet*, które nazywa się GMU (szw. *Grundläggade Militär Utbildning* - Podstawowe Szkolenie Wojskowe). GMU w Hemvarnet trwało do niedawna 6 miesięcy, ale od roku 2025 r. zdecydowano się na wprowadzenie eksperymentalnego szkolenia 5-tygodniowego[6]. Trzecia możliwość wstąpienia do Gwardii Krajowej dla ochotników bez żadnego przeszkolenia wojskowego to uzyskanie specjalistycznych uprawnień/kursów w jednej z 8 organizacji społecznych, które mają podpisaną specjalną umowę z Gwardią Krajową. Czwarta możliwość skierowana jest do młodzieży pomiędzy 15 a 18 rokiem życia i polega na odbyciu przeszkolenia w ramach tzw. młodzieżowej Gwardii Krajowej (lub też można przetłumaczyć nazwę tej organizacji jako Kadeci Gwardii Krajowej – szw. *Hemvärnsungdom*), która oferuje szereg kursów przygotowawczych związanych z przyszłą służbą w Gwardii Krajowej.

Wnioski

- W Szwecji bardzo mocno zaczęło wzrastać poczucie zagrożenia konfliktem zbrojnym i potencjalną agresją Federacji Rosyjskiej[7], co jest związane z rosyjskim zainteresowaniem na kierunki Arktyki. Ten wzrost poczucia zagrożenia, poza polityczną akceptacją dla przystąpienia Szwecji do NATO, spowodował **skokowy wzrost zainteresowaniem służbą w *Hemvärnet*. To z kolei sprawiło, iż Dowództwo *Hemvärnetu* miało problem z zagospodarowaniem oczekujących ochotników do przeszkolenia podstawowego.** W związku z tym od 2025 rozpoczęto wdrażaniem pilotażowego programu skrócenia szkolenia podstawowego do 5 tygodni[8]. Z drugiej strony problemem stało się rozmieszczenie batalionów *Hemvärnetu*, które w dużych miastach nie miały etatów dla ochotników. Ci z kolei musieli ich szukać w

[6]https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/nytt-test-i-harnosand-fem-veckors-militar-traning-for-fler-hemvarnssoldater.
[7] https://www.svt.se/sanyheter/lokalt/vastmanland/vaxtvark-for-hemvarnet-efter-krigsuttalande.
[8]https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/rekryter-snabbutbildas-till-hemvarnet-funderat-pa-det-har-lange.

batalionach poza aglomeracjami miejskimi[9]. To z kolei spowodowało dyskusję nad potrzebą zwiększenia z jednej strony liczebności całego *Hemvärnetu* do 26000 żołnierzy, z drugiej strony rozpoczęto rozważania nad rozszerzeniem infrastruktury oraz możliwości szkoleniowych.

- Z polskiej perspektywy bardzo interesującym rozwiązaniem, które wprowadził *Hemvärnet* jest **znaczne ograniczenie zawodowej obsługi funkcjonowania całej formacji: na 22 000 żołnierzy tylko 500 to żołnierze zawodowi i pracownicy wojska (czyli 2,27%), a ciężar szkolenia w pewnym sensie przeniesiono na partnerów społecznych**. Drugi ważny wniosek to fakt, iż **Hemvanet w większości opiera się o proste specjalności wojskowe – związane z ochroną i obroną obiektów i to jest główna oś działania tej formacji.** Bardzo interesującym aspektem i zarazem wnioskiem dla nas są doświadczenia, które wprowadza *Hemvärnet* w zakresie możliwości służby poza swoim tzw. rejonem odpowiedzialności[10] - testowane jest wysyłanie żołnierzy Hemvarnetu do ochrony obiektów oddalonych o 1000 km od miejsc gdzie znajdują się ich rejony odpowiedzialności. Te doświadczenia określane jako „Operacja Mälardalen" wynikają z problemów demograficznych - są obszary z niewielką ilością mieszkańców, w których nie ma szans na rozwinięcie struktury *Hemvärnet*. Ale Dowództwo *Hemvärnet* podkreśla, że takie działania będą dotyczyły tylko części jednostek i że zdają sobie sprawę, iż poprzez takie działania tracą „lokalną wiedzę i lokalne korzenie" oraz odstępują od zasady 6-24-90 (6 godz. mobilizowania, 24 godziny osiągania pełnej gotowości przez 90 dni).

[9]Z 9000 ochotników z rejonu Sztokholmu tylko dla 1000 znalazły się miejsca strukturach działających w tym obszarze:https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sodertalje/tusentals-vill-forsvara-stockholmsomradet-men-hemvarnet-ar-fullt.

[10]https://www.svt.se/nyheter/inrikes/delar-av-hemvarnet-kan-forandras-i-grunden-skyddar-inte-langre-sin-hemort.

Estońska Liga Obrony

Misja, cele i zadania

Estońska Liga Obrony, znana jako Kaitseliit, powstała 11 listopada 1918 r., bezpośrednio po wycofaniu wojsk niemieckich z terytorium Estonii. W kolejnych latach odegrała istotną rolę w wojnie o niepodległość przeciwko Rosji bolszewickiej (1918–1920), wspierając działania regularnych sił zbrojnych. Po zawarciu pokoju w Tartu i uznaniu niepodległości Estonii przez ZSRS organizacja została rozwiązana.

Do jej ponownego powołania doszło w 1924 r., co było odpowiedzią na próbę komunistycznego zamachu stanu. W 1940 r., wraz z aneksją Estonii przez ZSRS, działalność formacji ponownie zakończono. Jeszcze przed odzyskaniem pełnej suwerenności państwa, powołano ją do życia ponownie.

Obecnie Kaitseliit skupia około 30 tys. członków, z czego blisko 18 tys. stanowią aktywni ochotnicy regularnie uczestniczący w szkoleniach i działaniach. **Organizacja ta jest ważnym elementem systemu obronnego Estonii, opierając się na zasadach wojskowych jej działalność obejmuje również zadania pozamilitarne, szczególnie w czasie pokoju.** Ma charakter dobrowolny i narodowy.

W ramach Ligi działają także **organizacje powiązane: Noored Kotkad (Młode Orły), Kodutütred (Córki Ojczyzny) oraz Naiskodukaitse (Organizacja Kobiet)**.

Działalność Estońskiej Ligi Obrony (Kaitseliit) ma przede wszystkim **charakter obronny, choć obejmuje również szeroki zakres działań antykryzysowych**[11]. Wszystkie zadania organizacji realizowane są na podstawie ustawy o Estońskiej Lidze Obrony[12], jej wewnętrznego statutu[13] oraz dokumentów doktrynalnych[14].

Głównym celem Ligi jest kształtowanie wśród obywateli Estonii gotowości do obrony niepodległości kraju. Organizacja dąży do tego poprzez budowanie silnej woli oporu wobec ewentualnego agresora oraz promowanie zdolności do samodzielnego działania w sytuacjach zagrożenia[15]. Kaitseliit funkcjonuje jako organizacja całkowicie bezpartyjna i apolityczna[16].

Do najważniejszych zadań Ligi należą m.in.: przygotowanie społeczeństwa i terytorium do obrony państwa; organizacja szkoleń o charakterze wojskowym; współpraca i wsparcie Estońskich Sił Zbrojnych oraz innych służb państwowych; udział w działaniach obrony

[11] https://btip.ka.edu.pl/pdf/bezpieczenstwo-teoria-i-praktyka-2017-nr3.pdf.
[12] https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521032014005/consolide.
[13] https://kuberkaitseliit.ee/wp-content/uploads/2024/11/20241018_A_KL_KKU_pohimaarus.pdf.
[14] https://www.kaitseliit.ee/files/kaitseliit/img/files/KAITSELIIDU_DOKTRIIN.pdf.
[15] https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf.
[16] https://uwm.edu.pl/cbew/2021-12-1/10_Staskiewicz-U.pdf.

cywilnej (w tym pomoc podczas klęsk żywiołowych i akcjach poszukiwawczo-ratowniczych); patriotyczne wychowanie młodzieży poprzez edukację proobronną i kształtowanie postaw obywatelskich. Ponadto Liga może otrzymywać zadania związane z ochroną porządku publicznego oraz kluczowych obiektów infrastruktury. W warunkach wojny jej funkcje rozszerzają się o udzielanie wsparcia siłom NATO, a także prowadzenie działań nieregularnych – w tym partyzanckich i dywersyjnych – mających na celu opóźnienie postępów potencjalnego przeciwnika.
Kolejnym istotnym obszarem aktywności jest szkolenie rezerw oraz wspieranie procesów mobilizacyjnych sił zbrojnych, a także udział w misjach międzynarodowych poza granicami kraju. W czasie pokoju wysiłki organizacji koncentrują się przede wszystkim na wspomaganiu służb ratunkowych i policji oraz na formowaniu i szkoleniu własnych jednostek. Natomiast w razie konfliktu zbrojnego Kaitseliit prowadzi operacje obronne w ścisłej koordynacji z regularnymi siłami zbrojnymi Estonii. Znaczenie Kaitseliit w estońskim społeczeństwie podkreśla wyjątkowo wysokie poparcie społeczne. Zgodnie z raportem zleconym przez Ministerstwo Obrony, ponad 80% obywateli Estonii wyraża życzliwy stosunek do Ligi Obrony.

Organizacja, dowodzenie, szkolenie, struktura i funkcjonowanie

Dowodzenie

Kaitseliit stanowi integralny element estońskich sił zbrojnych. W **jej skład wchodzą zarówno ochotnicy pełniący funkcje żołnierzy, jak i członkowie organizacji towarzyszących: Noored Kotkad, Kodutütred oraz Naiskodukaitse.** Każda z tych struktur realizuje własne zadania i cele, a ich współdziałanie wzmacnia efekt społecznego zaangażowania w system obrony państwa. Dowódca Ligi powoływany jest przez rząd Estonii na wniosek ministra obrony oraz dowódcy sił zbrojnych, po uprzednim uzyskaniu opinii Rady Starszych Kaitseliit. Charakterystycznym elementem funkcjonowania Ligi jest **udział organów kolegialnych**[17] **w procesie zarządzania i kierowania. Członkowie organizacji mają możliwość oddziaływania na wybrane obszary jej działalnośc**i, jednak gremia te pełnią przede wszystkim funkcje opiniodawcze i administracyjne. W warunkach operacyjnych, zwłaszcza w czasie kryzysu lub działań bojowych, dowodzenie przejmuje profesjonalna, wyznaczona kadra dowódcza.

Szkolenie

Szkolenie w Kaitseliit jest dostosowane do zróżnicowanego charakteru poszczególnych elementów organizacji. Obejmuje ono nie tylko ochotników tworzących komponent militarny Ligi, lecz także członków organizacji młodzieżowych, takich jak Młode Orły, Córki Ojczyzny oraz Organizację Obrony Kobiet. W przypadku tej ostatniej przewidziano szkolenia z zakresu ratownictwa, przygotowania posiłków w warunkach polowych oraz podstawowego przygotowania wojskowego[18]. **Cały system kształcenia ma jednak zróżnicowany charakter i**

[17] Regulacje te zawarte są w Ustawie o Estońskiej Lidze Obrony.
[18]https://www.researchgate.net/publication/347511079_Territorial_Defence_Comprehensive_Defence_and_Total_Defence_Meanings_and_Differences_in_the_Estonian_Defence_Force.

musi odpowiadać na odmienne potrzeby osób uczestniczących w działalności organizacji. Członkowie Ligi Obrony zobowiązani są do poświęcenia około 48 godzin rocznie na ćwiczenia. Zazwyczaj odbywają się one w weekendy, co wynika z ochotniczego charakteru formacji oraz zawodowych obowiązków jej uczestników. Raz w roku wymagany jest udział zarówno w zajęciach strzeleckich, jak i terenowych. **Ponadto instruktorzy, w tym żołnierze zawodowi pozostający w czynnej służbie, prowadzą także 3–7-dniowe szkolenia wspólne z rezerwistami.** Ochotnicy przeznaczeni do działań stricte militarnych przechodzą podstawowe szkolenie obejmujące sztukę przetrwania, topografię, strzelectwo, ratownictwo oraz łączność. Następnie realizowane są kursy specjalistyczne, przygotowujące ich do pełnienia konkretnych funkcji w jednostce, na przykład medyka, snajpera lub kierowcy. **Liga Obrony dysponuje również nowoczesnym centrum szkolenia bezzałogowych systemów**, które umożliwia prowadzenie zajęć dla członków Kaitseliit.
Wykonując zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, Liga prowadzi ponadto szkolenia wspólnie z innymi służbami państwowymi. Takie działania sprzyjają doskonaleniu współpracy oraz poprawie koordynacji na wypadek sytuacji kryzysowej. **Jednocześnie Kaitseliit uczestniczy w ćwiczeniach realizowanych w ramach przedsięwzięć NATO**, a także w szkoleniach organizowanych przez prywatne podmioty szkoleniowe. W corocznych największych manewrach w Estonii, szkoli się znaczna część ochotników z Kaitseliit, współdziałając z krajowymi i zagranicznymi formacjami militarnymi.
Systematyczne szkolenia, wsparte **możliwością przechowywania indywidualnej broni w miejscu zamieszkania przez oficerów i podoficerów jednostek Kaitseliit**, istotnie podnoszą zdolność organizacji do natychmiastowej mobilizacji oraz prowadzenia przedłużonego oporu, nawet na częściowo okupowanym terytorium.

Struktura

Dowództwo Kaitseliit mieści się w Tallinie i kieruje czterema dowództwami regionalnymi: Północno-Wschodnim (Viru), Północnym (Tallinn), Południowym (Tartu) oraz Zachodnim (Pärnumaa). Zgodnie z ustawą, poszczególnym regionom podlega łącznie piętnaście jednostek terenowych, zwanych dystryktami (est. *malev*). Obszary ich odpowiedzialności w większości pokrywają się z granicami estońskich powiatów.
Struktura jednostek Ligi Obrony opiera się na oddziałach lokalnych (est. *malevkond*), które dzielą się na drużyny (est. *rühm*) i sekcje (est. *jaoskond)*. Każdy ***malev* jest odpowiedzialny za wykonywanie zadań na swoim terenie i liczy od kilkuset do około 2000 tysięcy osób.** Organizacja pododdziałów różni się od typowej struktury wojsk regularnych – jest dostosowana do lokalnych warunków demograficznych oraz charakteru realizowanych zadań. Jednostki terenowe Kaitseliit działają w wielu miejscowościach i regionach m.in Sakala, Alutaguse, Lääne, Võrumaa, Tallinn, Tartu[19], Põlva, Valgamaa czy Viru. Szczególną rolę w strukturze Ligi odgrywa eksterytorialna jednostka cybernetyczna, która funkcjonuje na prawach odrębnego malevu. Kaitseliit posiada również własną uczelnię.

[19] W Tartu funkcjonuje oryginalny zmotoryzowany pododdział Kaitseliit. W czasie pokoju żołnierze z wykorzystaniem własnego sprzętu ćwiczą system dostarczania wiadomości kurierskich (https://meredivisjon.ee).

Rekrutacja, funkcjonowanie i zasoby ludzkie

Fundamentalną zasadą przyjętego przez Estończyków modelu bezpieczeństwa jest **dobrowolność** zarówno wstępowania do Ligi Obrony, jak i rezygnacji z członkostwa. W ramach działalności można pełnić różne role: aktywną, honorową, wspierającą albo juniorską. Status aktywnego członka mogą uzyskać osoby, które ukończyły 18 lat. Juniorzy mogą należeć do organizacji w wieku od 7 do 18 lat.
Proces rekrutacji rozpoczyna się najczęściej od wyboru odpowiedniego malevu za pośrednictwem oficjalnej strony internetowej Ligi. Kandydat może następnie skontaktować się mailowo lub telefonicznie z przedstawicielem jednostki, aby umówić spotkanie. Podczas takiego spotkania omawiane są oczekiwania kandydata oraz cele i zasady funkcjonowania Kaitseliit. Niezbędne jest przedstawienie rekomendacji kilku członków Ligi.

W strukturze Kaitseliit działają także trzy powiązane organizacje: Młode Orły, Córki Ojczyzny oraz Estońska Organizacja Obrony Kobiet[20].

Młode Orły to młodzieżowa formacja skierowana wyłącznie do chłopców. Pod wieloma względami przypomina ona ruch skautowy lub harcerski. Liderzy i instruktorzy angażują się w swoją pracę całkowicie dobrowolnie. Organizacja zajmuje się patriotycznym wychowaniem młodzieży oraz przygotowaniem jej do przyszłej obrony kraju, ze szczególnym naciskiem na kształtowanie postaw obywatelskich i rozwój praktycznych umiejętności. Chłopcy zdobywają tam wiedzę i doświadczenie z zakresu orientacji w terenie, sztuki przetrwania, terenoznawstwa, strzelectwa, a także uczą się zasad komunikacji radiowej i telefonicznej z wykorzystaniem alfabetu fonetycznego używanego w wojsku.

Córki Ojczyzny to młodzieżowa organizacja przeznaczona dla dziewcząt. Pod względem założeń i metod działania jest bardzo zbliżona do Młodych Orłów. Tak jak w przypadku chłopców, również tutaj dorośli angażują się w rolę opiekunów i instruktorek całkowicie dobrowolnie. Organizacja **skupia się na budowaniu patriotycznych postaw, organizowaniu gier i zabaw terenowych, nauce pierwszej pomocy oraz umiejętności przetrwania w trudnych warunkach.** Dziewczęta zdobywają podstawową wiedzę z zakresu obronności oraz uczą się samodzielności i zaradności życiowej. Kodutütred ściśle współpracuje z rodzicami, organizuje kursy, biwaki i letnie obozy, a także kształtuje wśród młodzieży pozytywne nastawienie do służby wojskowej i gotowości do obrony kraju.

Estońska Organizacja Obrony Kobiet stawia sobie za cel szerzej rozumiane uczestnictwo w obronie, **wykraczające poza wyłącznie militarny wymiar bezpieczeństwa**. Organizacja zrzesza około kilka tysięcy kobiet w całym kraju i prowadzi regularne szkolenia. Wsparcie uczestniczek realizowane jest poprzez ćwiczenia i rozwój umiejętności potrzebnych do funkcjonowania w sytuacjach kryzysowych. Dodatkowo, organizacja przygotowuje się do realizacji zadań ewakuacyjnych i aprowizacyjnych, ćwicząc tego rodzaju scenariusze także wspólnie z innymi formacjami państwowymi, w tym z wojskiem.

[20] Status tych organizacji uregulowany został w ustawie o Estońskiej Lidze Obrony.

Kobiety, angażujące się w działalność Organizacji Obrony Kobiet mogą jednocześnie aktywnie włączać się w działalność obronną, wstępując do regularnych jednostek Kaitseliit. Dla wielu mieszkanek Estonii **służba w Naiskodukaitse idealnie odpowiada ich oczekiwaniom – pozwala łączyć tradycyjne obowiązki rodzinne z rozwijaniem umiejętności przydatnych w sytuacjach kryzysowych i działaniach obronnych**.

Warto zwrócić uwagę, że w obliczu poważnych wyzwań demograficznych, z jakimi borykają się wszystkie kraje bałtyckie, również Estonia konsekwentnie realizuje politykę zbliżania młodego pokolenia do spraw obronności. Model przyjęty przez Ligę Obrony, zakładający równoległy rozwój organizacji młodzieżowych dla chłopców i dziewcząt, jest jednym z kluczowych elementów **wzmacniania ogólnonarodowego oporu społecznego, a co za tym idzie – potencjału obronnego Estonii.**

Wnioski

- Znaczenie Kaitseliit wynika w dużej mierze z jej skali działania i liczebności. Razem z organizacjami młodzieżowymi oraz Naiskodukaitse skupia około 30 tysięcy członków, co przekłada się na zdolność oddziaływania na znaczną część obszaru Estonii. Struktura oparta na podziale terytorialnym, bliskie relacje z lokalnymi społecznościami, aktywność w obszarze edukacji i wychowania młodzieży, a także współdziałanie z organizacją kobiecą powodują, że **Liga pełni nie tylko funkcje stricte militarne.** Równocześnie **stanowi istotne wsparcie dla społeczeństwa, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych i zagrożenia**.
- **Kaitseliit wyróżnia się silnym osadzeniem w strukturze społecznej oraz korzystną opinią wśród obywateli Estonii.** Jest to rezultat zarówno szerokiego wachlarza oferowanych aktywności, jak i wieloletniego budowania relacji ze społeczeństwem, dzięki czemu organizacja postrzegana jest jako bliska ludziom i ich potrzebom. Istotne znaczenie ma również rozwijanie postaw patriotycznych – nie tylko wśród własnych członków, lecz również w szerszym wymiarze społecznym. Osoby, które nie chcą angażować się bezpośrednio w działalność o charakterze militarnym, mogą włączać się w funkcjonowanie organizacji poprzez inne formy aktywności, które także wzmacniają potencjał obronny państwa. Niezależnie od przyjętej formy uczestnictwa, nadrzędnym celem pozostaje wspieranie bezpieczeństwa narodowego oraz inicjatyw uzupełniających system obrony. **Tak wysoki poziom społecznej akceptacji dla działań ukierunkowanych na wspólną bezinteresowną służbę może stanowić wartościowy punkt odniesienia oraz inspirację dla rozwiązań rozwijanych w Polsce.**
- System szkoleniowy, poziom wyposażenia oraz udział profesjonalnej kadry wojskowej umożliwiają ciągłe zwiększanie gotowości pododdziałów do natychmiastowego reagowania i mobilizacji.
- Istotnym wyróżnikiem jest również duża autonomia lokalnych struktur Ligi. Poszczególne jednostki dysponują zdolnością do względnie niezależnego funkcjonowania i realizacji zadań nawet przy ograniczonej łączności czy niewielkim wsparciu ze strony wyższych szczebli dowodzenia. Co istotne, także w warunkach

konfliktu zbrojnego zachowują one zdolności operacyjne niezależne od wojsk regularnych, prowadząc działania zgodnie z własną doktryną – obejmującą m.in. aktywność partyzancką, dywersyjną czy sabotażową. **Taki model działania stanowi interesujący punkt odniesienia i zasługuje na pogłębioną analizę w kontekście polskich uwarunkowań.**

Litewskie Ochotnicze Siły Obrony Narodowej (KASP)

Misja, cele i zadania

W 1998 roku struktury litewskiej Służby Ochotniczej Obrony Narodowej (VNDS) zostały zastąpione przez Ochotnicze Siły Obrony Narodowej (KASP), których funkcjonowanie w ramach Litewskich Sił Zbrojnych usankcjonowała Ustawa o organizacji narodowego systemu obrony i służby wojskowej. Formacja ta, działająca zarówno w warunkach pokoju,

jak i w czasie wybuchu wojny, współdzieli zadania z zakresu obrony terytorialnej ze Związkiem Strzelców Litewskich, będącym cywilną organizacją paramilitarną. Kluczową misją KASP jest dbałość o stałą zdolność żołnierzy do odparcia agresji oraz utrzymywanie oddziałów w wysokiej gotowości operacyjnej. **W ramach swoich kompetencji formacja ta szkoli ochotników oraz rezerwistów, przygotowując ich do zabezpieczania infrastruktury krytycznej i obronnej, a także do ścisłej współpracy z administracją cywilną**. Ważnym elementem jej działalności jest niesienie pomocy podczas klęsk żywiołowych oraz budowanie potencjału do pełnienia przez Litwę roli państwa-gospodarza dla wojsk sojuszniczych. Litewska formacja obrony terytorialnej odpowiada ponadto za rekrutację obywateli i koordynację systemu obronnego, co obejmuje dbałość o zasoby mobilizacyjne oraz aktywne uczestnictwo w ich planowaniu i wdrażaniu.

Organizacja, dowodzenie, szkolenie, struktura i funkcjonowanie.

Dowodzenie

W strukturze Litewskich Sił Zbrojnych **Ochotnicze Siły Obrony Narodowej zajmują miejsce w ramach Wojsk Lądowych**. Ich sztab główny znajduje się w Wilnie, a **struktura terenowa opiera się na sześciu rejonach** (Dainava, Dariusz i Girėnas, Żmudź, Prisikėlimo, Vytis, Didžioji

Kova). Co istotne, mapa wojskowa Litwy nie pokrywa się tu z cywilną – granice rejonów obronnych wyznaczono niezależnie od dziesięciu oficjalnych okręgów administracyjnych, łącząc w ramach każdego z nich obszary wielu struktur samorządowych.

Szkolenie

Model szkoleniowy został precyzyjnie dostosowany do specyfiki służby ochotniczej, co pozwala na łączenie obowiązków wojskowych z życiem cywilnym. **Zasadnicza część aktywności koncentruje się na weekendowych spotkaniach, choć harmonogram uwzględnia również moduły realizowane w dni powszednie, co sumarycznie przekłada się na okres od dwudziestu do pięćdziesięciu dni szkoleniowych w skali roku**. Żołnierze operują w systemie blokowym i muszą wykazywać się wysoką dyspozycyjnością, gdyż powołania na ćwiczenia mogą być proponowane w krótkich odstępach czasu. Za każdy dzień zaangażowania państwo wypłaca żołnierzom stosowną gratyfikację finansową.

Dla nowicjuszy bez wcześniejszego doświadczenia w armii obligatoryjnym etapem jest kurs podstawowy, wieńczony egzaminem weryfikującym nabyte umiejętności. Dopiero po uzyskaniu pozytywnej oceny kandydat zostaje dopuszczony do uroczystej przysięgi wojskowej. W trakcie tego etapu rekruci przyswajają podstawowe zasady wojskowe, takie jak obsługa uzbrojenia, topografia, procedury łączności oraz musztra. Dalsza ścieżka rozwoju zależy od konkretnej funkcji w strukturach terytorialnych i może obejmować wielomiesięczne kursy specjalistyczne. Z uwagi na strategiczne przeznaczenie KASP, **główny nacisk kładzie się na taktykę lekkiej piechoty, prowadzenie operacji o charakterze nieregularnym, ochronę infrastruktury krytycznej.** Program przewiduje również **naukę pilotażu dronów**, naukę technik ratownictwa medycznego oraz metody przeciwdziałania dezinformacji.

Struktura

Fundamentem organizacyjnym formacji jest Dowództwo zlokalizowane w stolicy, któremu podlega sześć regionalnych związków taktycznych.. Każda z tych jednostek dysponuje własnym organem kierowniczym, pionem logistyczno-administracyjnym oraz zróżnicowaną liczbą pododdziałów liniowych. **Pojedyncza kompania piechoty liczy zazwyczaj od stu do stu pięćdziesięciu mundurowych**. **Całościowy potencjał Ochotniczych Sił Obrony Narodowej to obecnie pięćdziesiąt sześć kompanii[21].** System dowodzenia opiera się na bezpośredniej podległości dowódców kompanii względem dowództw regionalnych. Oczywiście siła formacji opiera się na zaangażowaniu ochotników, jednak bez struktur obsadzonych żołnierzami zawodowymi, formacja nie spełniłaby pokładanych w niej oczekiwań.

[21]https://www.kariuomene.lt/krasto-apsaugos-savanoriu-pajegos/padaliniai/dariaus-ir-gireno-apygardos-2-oji-rinktine/22987

Rekrutacja, funkcjonowanie i zasoby ludzkie.

Akces do struktur Ochotniczych Sił Obrony Narodowej mogą zgłaszać dorośli obywatele Republiki Litewskiej do osiągnięcia 65 roku życia. Po wstępnym zgłoszeniu kandydaci podlegają skrupulatnej weryfikacji formalnej, obejmującej potwierdzenie obywatelstwa, niekaralności oraz spełnienie ustawowych kryteriów wieku. Kluczowym elementem selekcji jest również pozytywne przejście badań lekarskich. Po pomyślnym zakończeniu cyklu szkoleniowego podpisywany jest kilkuletni kontrakt, który może być sukcesywnie odnawiany. **Obecne zasoby ludzkie KASP obejmują ponad 5400 żołnierzy ochotników oraz grupę około 800 żołnierzy zawodowych**. **W odpowiedzi na pogarszającą się sytuację demograficzną Litwy i trudności z osobami chętnymi do służby, władze wdrożyły w czerwcu 2019 roku kompleksową strategię rozwoju sił zbrojnych na kilka kolejnych lat.** Plan ten zakłada systematyczny wzrost liczby personelu wojskowego. Docelowo, po zakończeniu realizacji programu, szeregi wojsk zawodowych mają liczyć ponad 14 tysięcy etatów, natomiast grupa ochotników planowana jest na ponad 6000 tys żołnierzy.

Związek Strzelców Litewskich jako element obrony terytorialnej.

Ważnym filarem wspierającym system obrony terytorialnej, za który odpowiadają siły KASP, jest Związek Strzelców Litewskich. Ta paramilitarna organizacja, ciesząca się silnym mecenatem państwowym, opiera swoją działalność na zaangażowaniu ochotników i pełni rolę pomostu łączącego cywilną część społeczeństwa z sektorem militarnym. Jej kluczowe znaczenie potwierdza Doktryna Wojenna Wojska Litewskiego z 2025 roku[22], wyznaczając zarówno dla KASP jak i Związku Strzelców Litewskich wspólne cele w zakresie ochrony granic i suwerenności kraju. Zgodnie z oficjalnymi statystykami, formacja ta skupia obecnie blisko 17 000 członków[23], w tym pokaźną, sześciotysięczną grupę młodzieży. Choć organizacyjnie podlega cywilnej administracji, jej aktywność jest ściśle skorelowana z modelem obrony powszechnej. Strzelcy odgrywają istotną rolę w sferze edukacyjnej, prowadząc zajęcia w szkołach i – podobnie jak żołnierze ochotnicy – budując postawy patriotyczne oraz promując gotowość do służby państwowej. Ich nadrzędnym zadaniem jest przygotowanie zasobów do ścisłej kooperacji z Litewskimi Siłami Zbrojnymi, w tym KASP.

Wnioski

- Model obrony terytorialnej wypracowany przez Litwę to projekt systematycznie doskonalony od zarania lat 90. ubiegłego wieku. Mimo że na przestrzeni dekad odnotowano spadek liczebności komponentu ochotniczego, obecnie obserwujemy wyraźny renesans tej formacji. Dynamika zmian wynika z przemian społecznych oraz potęgującego się poczucia zagrożenia, które stało się szczególnie dotkliwe po agresji Rosji na Ukrainę w 2022 roku.
- Na Litwie prowadzone kampanie edukacyjne i wizerunkowe, realizowane wspólnie przez KASP i Związek Strzelców Litewskich, a szerzej przez Ministerstwo Obrony,

[22] Lietuvos Kariuomenes Karine Doktrina (D-LK-1/1-3),, Ministerstwo Obrony Litwy, 2025 r.
[23] https://www.sauliusajunga.lt/

wykraczają poza ramy zwykłego naboru. Wynikają one z przekonania, że że patriotyczna determinacja obywateli jest kluczowa dla zachowania suwerenności i integralności państwa. Taka strategia budowania postaw proobronnych może stanowić cenny punkt odniesienia dla polskich decydentów.

- Z punktu widzenia Polski ciekawy jest charakter organizacji jaką jest Związek Strzelców Litewskich stanowiący ważny filar gotowości do powszechnej obrony, a jednocześnie na trwałe wpisany w system obrony terytorialnej kraju. Formacja ta oferuje elastyczną formę zaangażowania – od modułów stricte bojowych po zróżnicowane formy aktywności prospołecznej. W pewnym sensie organizacja ta pełni funkcję naturalnego łącznika, spajającego sferę cywilną z KASP oraz całością struktur obronnych państwa.

Wnioski wspólne dla Finlandii, Szwecji, Estonii i Litwy

- Warto zwrócić uwagę na **defensywny charakter sił terytorialnych zarówno państw nadbałtyckich jak i skandynawskich, gdzie kluczową misją jest powszechne przygotowanie obronne społeczeństwa.** W tym wymiarze kluczowym czynnikiem jest aspekt społeczny, w którym potencjał organizacji społecznych oraz zaangażowanie ich członków połączone jest ze spełnianiem obowiązku obrony i ramami wojskowymi. Ciekawym przypadkiem jest **zaangażowanie młodzieży w system obrony terytorialnej** np. w Estonii i na Litwie poprzez stworzenie struktur organizacyjnych wspieranych przez państwo.
- Analizując cele i zadania formacji terytorialnych, łatwo dojść do wniosku, że do szczególnych priorytetów należy **ochrona infrastruktury krytycznej oraz zabezpieczenie kluczowych obiektów krytycznych w czasie potencjalnego konfliktu zbrojnego.** Formacje te pełnią również istotną funkcję wspierającą wobec wojsk operacyjnych. Równie ważnym filarem ich aktywności jest utrzymywanie stałej gotowości do **prowadzenia działań nieregularnych**, zwłaszcza w warunkach konfliktu asymetrycznego.
- Istotnym element cechującym wszystkie wyżej opisane formacje jest terytorialny system dowodzenia – przechodzący od szczebla centralnego, poprzez regionalny aż po lokalny. Dostrzec można również ujętą w doktrynach i ćwiczoną praktycznie **zdolność do prowadzenia działań nieregularnych w sposób samodzielny, również po przerwaniu możliwości centralnego dowodzenia.** Jest to logiczna konsekwencja sposobu funkcjonowania w systemie partyzanckim uzasadniona zadaniami strategicznym jako metody obrony kraju, a dodatkowo osadzona głęboko w tradycji krajów z historycznie funkcjonującą partyzantką w czasie II Wojny Światowej.
- Bardzo ciekawym rozwiązaniem przyjętym przez Szwecję jest **podział na pododdziały wyższego wyszkolenia – specjalistyczne, określane mianem manewrowych oraz bardziej pospolite jednostki przeznaczone do obrony i ochrony obiektów**.
- W przypadku *Hemvärnetu* ciekawym rozwiązaniem jest podejście do problematyki demografii i próba powiązania tych wyzwań z **organizacją i budową struktur, tak aby optymalnie wykorzystać potencjał osobowy.** *Hemvärnet* wypracowuje koncepcję przemieszczenia pododdziałów z rejonów zurbanizowanych, gdzie jest wystarczający potencjał demograficzny do rejonów, gdzie z uwagi na problemy demograficzne struktur obrony terytorialnej nie da się zbudować.
- Praktycznie **wszystkie analizowane formacje terytorialne mają wpisane w swoje zadania działania reagowania kryzysowego i wsparcia ludności cywilnej.**

Grafiki wykonane za pomocą sztucznej inteligencji.